

TEMESI FERENC

Apám

Az élet olyan, mint egy krimi, amit nem Agatha Christie írt, aki még ismerte a szakmáját, hanem egy dilettáns tucatfirkász. A krimi sütemény, amit jól meg kell formázni és cukrozni, hogy eladhassuk a benne lévő töltelékkel. Én nem krimit írok itt, bár néha az az érzésem munka közben; nem is történelmet, hanem történetet írok. Hogy a fiam és az unokáim is érdeklődjenek iránta, és megérthessék egy napon, hogy mi is történt az egyik elődjükkel, apámmal, akitől származnak. És nem akarom átírni a történelmet, mint a marxista (stb.) tudósok tették, azt mondom el, milyen volt az élet, amelyről nem tudtuk, hogy történelem.

Hát az olyan volt, hogy például szemben lakott velünk egy vérbíró. (MOST VELE FOGLALKOZOM, VEZETÉKNÉV: ÉLET, KERESZTNÉV: HALÁL VEZÉRTÁBORNAGY ELVTÁRS VISSZAUTASÍTHATATLAN AJÁNLATÁRA. MAJD KÉSŐBB MERÍTKEZÜNK MEG A BESÚGÓI JELENTÉSEK SZENNYES HULLÁMAIBAN.) Mi persze nem tudtuk, hogy ő az 56 utáni halálgyár sztahanovistája volt. Csak annyit tudtunk róla, hogy hadbíró őrnagy. Ennyi is elég volt, hogy féljünk tőle. Szinte sosem lehetett látni, korán ment és későn jött. Hogy autó jött-e érte, már nem emlékszem. Egy nagy udvarban megbúvó kis házban lakott az anyjával, később pluszban a feleségével. Olyan magas fakerítése senkinek nem volt az utcában, mint nekik. Karban is tartották, egy lyuk nem volt rajta. Láthatatlanul éltek. Anyám annyira emlékszik, hogy a férfi szemüveges volt, a nő dohányzott, és hogy nagyon felületesen hányták el a havat. Talán, mert saroktelek volt az övék. Apám ezt a kerítést nézte, amikor megtagadta a beszervezést (amelyről természetesen kettőtől öt évig terjedő börtönbüntetés terhe alatt hallgatnia kellett), és én, a gyerek, megláttam az első ősz hajszálakat a hajában, miként írtam volt. A mi magasföldszintes ablakunkból nem láthatott mást, mint az L-alakú, kis házikó tetejének háromszögét, amelyet a szomszédos, kétemeletes ház tűzfalához tapasztottak és annak kéményeit. Az Árva utca felől is egy ház háta és magas kőkerítés takarta őket, csak egy konyhaablak volt bele vágva abba a kétemeletes tűzfalba. Nem voltak fáik, nem szerettek a kerttel bíbelődni, csak elzárkózva, mintegy láthatatlanul élni, a két méter magas, erős fakerítés mögött.

Én úgy tudtam Mátyás Mátyásnak hívták, és ezt a nevet egy gyerek nem felejtí el. A valóság egyszerűbb, mint a képzelet, de pontosabb. Mátyás Miklós volt a neve. 56-ban részt vett holmi ávosok letartóztatásában is, ezért lett hadbíróból vérbíró, még saját hadbíró társait is elárulva. Gyorsabban átfestette magát, mint Tom Sawyer a

barátaival Polly néni léckerítését odaát Amerikában. A néphiedelem szerint, azért költöztek el sebesen, a mamát hátrahagyva, mert munkahelye Budapesten, pontosabban Budán, a II. kerületben, (EGY KÖPÉSRE ATTÓL, AHOL EZEKET A SOROKAT ÍROM) a Fő utcai katonai bíróság kívül-belül nyomasztó és félelmetesen robusztus épülete lett. (AMELYET 1973-ban BELÜLRŐL IS MEGISMERTEM.) Hogy ő hozta volna a második legtöbb halálos ítéletet a forradalom utáni megtorlásban? Ez nem igaz. Így nem. Ez mind ráfogás, be akarják szennyezni szenvtelen személyét! Zsuppán András „A népköztársaság hóhérai” című, a hetivalasz.hu-n megjelent cikke szerint legalábbis. Mert ott pontos adatok vannak.

Meg se tudta közelíteni a legtöbb halálos ítéletet meghozó Borbély Jánost, a „mosolygó halált” (65 fővesztés), akit 53-ban kirúgtak, de 57-ben visszahelyeztek a Legfelsőbb Bíróságra. Meghálálta, annyi szent. (Hogy a megtorlás irányításában kulcsszerepet betöltő egykori királyi főügyész, akit internáltak, aztán rehabilitáltak, Lee Tibort is megemlítsük.) A polgári bírók a szó kötélszorító értelmében élet-halál urai voltak: Tutsek Gusztáv 46 főért, Vida Ferenc 20 főért felelt (volna), de ágyban, párnák közt döglöttek meg. Még a hadbírók közt is csak a negyedik helyen végzett a mi vérbírónk. (a bátyámat, aki tisztként disszidált Svédországba, biztos halál várta volna, ha hisz az ígéreteknek, és hazajön, mondta Kamen [Camain] barátom a Tündér utcából. EZ OLYAN BIZTOS, MINT A HALÁL.) A hadbíróknak kevesebb ügyfelük volt, kevesebbet is küldtek a másvilágra. Ledényi Ferenc 28-szor osztott halált, Szimler János 23-szor, Sömjén György 14-szer. Mátyás Miklós, a Tündér utcai vérbíró CSUPÁN írd és mondd: 13-szor. Mennyit ítéltetett életfogytiglanra? Mennyit börtönre? Hány családot tett tönkre örökre?

2011-ben, vagyis tavalyelőtt, még élt a személtáda. A Novák Tamás–Skrabski Fruzsina filmes páros – akik Biszku Bélával is készítettek filmet, aki akkor, 57-ben kevesellte a kivégzéseket – megtalálta balatoni nyaralójában a mocskot, aki a húszéves Mányi Erzsébetet azért küldte bitófára, mert a gyulavári határőrlaktanyából fegyvereket zsákmányolt. Na. Egy húsz éves lányt. Velünk, Tündér utcai sráccokkal, akik az árokban egy puskát is találtunk, vajon mit tett volna? A Novák–Skrabski filmben a békéscsabai felkelőparancsnok, Fekete Pál azt mondta például: „Mátyás az ítélet kihirdetésekor gúnyolódott a sírva fakadt, rémült lánnyal, és azt mondta neki, ne féljen, a kivégzés nem tart sokáig”. Neki tudnia kellett meddig tart: ha jó hóhért fogtál ki, 10–12 perc, ha rosszat, akár fél óráig mutathatsz életjeleket. Mellesleg a hadbíró elvtárs, aki igazi csúszómászó módra sebesen haladt a ranglétrán, nem kellett, hogy végignézze az akasztásokat, hiszen ő már felsőbb hadbíró volt, és az ilyesmire csak az elsőfokú bírót kötelezte az ítélet a szó szép és még szebb értelmében.

Lányregénybe illő fordulat, de Mátyás, a vérbíró ítélte halálra azt a két csendőrt is, akik 1944-ben egy budai cukrászdában megpróbálták letartóztatni, de ő lőtt és ők visszalóttak, szóval menekülés közben agyonlőtték Ságvári Endrét. Később rehabilitálták őket, de a fölismerhetetlenségig átoperált Andyt nem. Én viszont a róla

elnevezett gimiben énekeltem, (ne nevezzétek át!) a Ságvári-indulót a lányosztályal, hogy aszondja: „KIMSZ-esek vágtak hajdan e tájnak / élükön Ságvári járt / hő-sies tette, harcra nevelte / őket a lángszavú párt / védte őket a lángszavú párt...”

Hogy mennyire, az szinte felülmúlja az átlagos képzelőerőt. A Honvédelmi Minisztérium 2009 szeptemberében (Bajnai Gordonka zeneszója közben) majdnem kitüntette „jubileumi születésnapja” alkalmából. Az 1944 előtti községi bírót, aki 1960-tól 84-ig a Budapesti Katonai Bíróság elnöke volt! Az ügyből botrány lett, de a hivatal szerint Mátyás nyugalmazott vezérőrnagy (vajon mennyi lehet a bőven kiérdemelt nyugdíja?) a zártkörű ünnepségen nem vett részt. Hát hol volt? Tán Akasztón járt, hogy tiszteletét tegye Kiss Benedek költőbarátom szülőfalujában?

A filmes páros elvitte Fekete Pált, hogy még egyszer találkozhasson az egykor őt életfogytiglanra ítéző, tulajdonképpeni jótevőjével, akivel együtt vettek részt a forradalomban Szegeden. De Mátyás Miklós felesége, két Dunhill elszívása közt, biztosan őrizte élete párját: nem engedte be őket. A feleség szerint az aggastyán már nem sokat ért a körülötte zajló eseményekből. Mátyásné azt is elmondta a filmben, hogy férje nem bánt meg semmit, és nincsenek rémálmai. Nappal sem hallucinál. Szerinte ő csak azokat ítélte halálra, akik maguk is gyilkoltak. Be szép ez, gyerekek! A vérbírók nyugodtan alszanak, és ha fölébrednek, a megdolgozott nyugdíjat élvezik csöndeskén.

Ezért mondom: Közép-Európa – a kitett csecsemő – tiszta szürreál, egy Nyugat-Európában felnövő agy számára. Ezért mondom, hogy itt elég realistának lenni. Már az szürreál.

„Salló” és „Tisza” meg, a két fő téglá, akik magukat építették be apám házába, ezen közben is szorgalmasan körmölte, adta-vette a jelentéseket a különösen veszélyes célszemélyről, egy vidéki tanítóról, aki maga sem tudta, hogy egy galamb lelkű vérbíróval lakott szemközt valaha.

„Szálltak az évek, boldog az élet / Most csupa fényt hoz a nyár”, énekeltek tovább, a KISZ-táborban, ahol minden óvatosságot félretéve, beleszerettem abba a veres hajú, vereshajú lányba.